

”I att utföra detta
livsverk låg att vara
Antroposof så gott jag
förmådde. /.../Jag
förstår att jag ej gjort
mig förstådd.”
Hilma af Klint 5/5–
1943

Stiftelsen Hilma af Klints verk

Vad är en allmännyttig stiftelse?

Stiftelsen Hilma af Klints verk är grundad som en allmännyttig stiftelse som bildats av en oåterkallelig gåva.¹ Gåvan bildar en juridisk person som en styrelse förvaltar i form av ett kapital/egendom och ägs av sitt ändamål och inte av någon fysisk person. Givaren och dennes släktingar får inte ha några förmåner från stiftelsen. I en svensk allmännyttig stiftelse styrs alltså ägandet av stiftelsens *ändamål*, inte av donatorn eller dennes släktingar.² Det är inte en familjestiftelse som, till skillnad från en allmännyttig stiftelse, har till huvudsakligt ändamål att tillgodose en viss familjs, en viss släkts eller bestämda personers intressen.

Ledamöter i den första styrelsen vid det konstituerande mötet som ägde rum på Rudolf Steinerseminariet i Järna den 22 januari 1972, var samtliga antroposofier utom en person: äldste sonen Gustaf af Klint (1935-2010, ordförande 1979-2010) som ej var medlem i antroposofiska sällskapet, antroposofen och donatorn Erik af Klint (1901-1981) själv som ordförande (1972-1979), tillika

¹ https://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/stiftelselag-19941220_sfs-1994-1220

² (1 kap. 7 § SL).

<https://www4.skatteverket.se/rattsligvagledning/Sok.html?query=allm%C3%A4nnyttiga&year=2022>

konstnärlig ledare vid Rudolf Steinerseminariet i Järna, antroposofen Arne Klingborg, samt antroposoferna konsthistorikern Åke Fant och ingenjören Bert Vetterfalk, verksam i Järna.³

I ett styrelseuppdrag i en allmännyttig stiftelse ingår att bevaka att verksamhetskravet och fullföljdsgraden är uppfylld, vilket sammanhänger med själva ändamålsuppfyllelsen. Vidare har en styrelse skyldighet att tolka stadgarna med respekt för stiftelselagen.

§1 anger att stiftelsen har ”...till föremål för sin verksamhet att tillvarata och förvalta Hilma af Klints efterlämnade verk.” Frågan inställer sig därmed: vad utgör verket?

Enligt § 5 har verket ”... enligt Hilma af Klints uttalanden målats på uppdrag av ett högre väsen och som innehåller ett budskap. Detsamma gäller dithörande skrifter.” I uppdraget att tolka stadgarna ingår alltså att även ta reda på vilket ’väsen’ det handlar om, samt vilket budskap det är fråga om. I augusti 1970 skriver Erik af Klint:

”Hilma af Klints verk, varmed här förstås hennes ockulta (antroposofiska) målningar och skrifter...” Ett utkast till stadgar, den 14 maj 1971, styrker likaså att det handlar om antroposofiska målningar: ”Undertecknad viceamiral Erik af Klint överlämnar härmed såsom gåva till en härigenom bildad stiftelse med namnet ’Stiftelsen Hilma af Klints verk’ de mig på grund av fröken Hilma af Klints testamente tillhöriga målningar och skrifter av ockult, antroposofiskt slag enligt en av Olof Sundström upprättad förteckning.”⁴

³ https://hilmaafklint.se/wp-content/uploads/wm-SHAKV_stadgar-optimized.pdf

⁴ Slöjdläraren och antroposofen Olof Sundström, sedermera föreståndare för det antroposofiska läkepedagogiska hemmet Helgesta utanför Enköping och därefter bibliotekarie vid Donnerska institutet vid Åbo Akademi, var alltså den som katalogiserade verket efter af Klints egen upprättade ordning och

Skrifterna och verket hänger alltså ihop. ”Allt som nedskrivits i anteckningsböckerna hör samman med målningarna och därás förarbeten” betonar Hilma af Klint själv 1938 som återfinns i stiftelsens arkiv och det återspeglas även i stiftelsens stadgar §5.⁵

Vad ville Hilma af Klint?

Erik af Klint skriver att 1908 ”... träffar hon Rudolf Steiner och blir djupt gripen av hans förkunnelse och är från denna tid påverkad av antroposofiens idévärld.”⁶ ”Genom antroposofien öppnades för Hilma denna högre värld,”/.../”Hon får nu svar på många frågor och en fast grund att stå på.”⁷ Den 5 april 1944 antecknar hon: ”Meddela dig nu dagligen med din Guru det är Doktor Steiner...”/.../”Hjälp mig Doktor Steiner med det att jag må komma till insikt...”⁸

Hilma af Klint kvarstod i Antroposofiska sällskapet livet ut och var dessutom medlem av Steiners ”Esoteriska skolan.”⁹ Christine Derrer Götz vid *Mitgliedersekretariat am Goetheanum* bekräftar hennes medlemskap 2020 12 09: ”Hilma af Klint never left the Society. She joined the Society in October 1920 and stayed a member until her passing away.” I en av sina sista anteckningar, den 3 oktober 1944, skriver hon: ”Medarbetare är du och ska bidra till att de

kände henne personligen det allra sista året av hennes liv. Han hade haft i uppdrag att skriva en ”biografisk-antroposofisk kommentar till Hilma af Klints verk”/.../ ”på familjen af Klints anmodan” skriver Professor Carl- Martin Edsman till styrelsen för Donnerska institutet den 27 februari 1967. Olof Sundström blev medlem av Antroposofiska sällskapet så sent som den 12 april 1944 samtidigt som hans hustru Margareta, ’recitatör’ under perioden då han lärde känna Hilma af Klint.

⁵ Stiftelsen Hilma af Klints arkiv. Se även https://hilmaafklint.se/wp-content/uploads/wm-SHAKV_stadgar-optimized.pdf

⁶ Erik af Klint, *af Klint och hennes verk, Orientering för Börje, Victor och Gustaf mfl släktingar*, 14/11-1969, sid. 14.

⁷ Erik af Klint, ”Hilma af Klint och hennes verk.” Stockholm i december 1967, sid.7. Stiftelsen Hilma af Klints verks arkiv.

⁸ 5/4 1944, sid 33, HAK 1098.

⁹ <https://allgemeine-sektion.goetheanum.ch/de/first-class>

antroposofiska sanningarna ska bli förstådda allt mer och mer.”¹⁰ Hon förblev alltså antroposof fram till sin död.

Steiner höll 183 föreläsningar i Norden mellan 1908–1923 varav 47 i Sverige. Hilma af Klint träffade Steiner i Sverige 1908, 1910, 1912 och 1914. Hilma af Klint reste när hennes mor gått bort, efter Första världskrigets slut, i september 1920 till Dornach tillsammans med flera svenskar och blir där, liksom de övriga svenskarna, medlem i Allmänna Antroposofiska sällskapet, efter intensiva studier av Steiners teosofiska rosenkretziska läror mellan 1908–1920. Medlem blir hon den 20 oktober.¹¹ Hon blir sedan även medlem i det svenska Landssällskapet den 17 september 1921, 1930 den 7 april blir hon medlem i det danska Landsällskapet och i Danska antroposofiska sällskapet i Köpenhamn, 1940 i januari återinträder hon i det svenska Landssällskapet i Stockholm och förblir medlem där och i Dornach till sin död 1944.¹² Kort sagt medlem i Antroposofiska sällskapet är man i Dornach, sedan beroende utav var man befinner sig geografiskt kan man även vara medlem i Landssällskap och olika loger, sektioner och studiegrupper. Hilma af Klint gjorde nio resor till Dornach och vistades långa tider där mellan 1920-1930.

¹⁰ 3/10 1944, sid 123, HAK 1098.

¹¹ Medlemskapet sammanföll med att ”I oktober 1920 togs byggnaden för första gången i besittning för en högskolekurs.” 1400 personer deltog varav ett tiotal svenskar. ”Detta publikum åhörde dagligen under tre veckors tid 6-8 timmars föredrag om de moderna problemen inom skilda ämnen såsom vetenskap, filosofi, konst, religion och socialvetenskap.” Se Goetheanum i Dornach i brand och Rudolf Steiner. Troligtvis skrivet i början av 1923 straxt efter branden. Hennes vänner Gusten Andersson och Ana Cassel blev också medlemmar samma höst 1920.

¹² Antroposofiska sällskapets medlemsmatrikel. Även livskamraten Thomasine Andersson fick landsmedlemskap Danmark. Mail från Christine Derrer Götz *Mitgliedersekretariat am Goetheanum* 2020 12 09 «Hilma af Klint never left the Society. She joined the Society in October 1920 and stayed a member until her passing away.”

Man är alltså medlem i Allmänna antroposofiska sällskapet i Dornach och sedan kan man välja att även tillhöra en lokal sektion som tex Stockholmskretsen. Men medlemskapet grundar sig på medlemskapet i Dornach. ”Die Allgemeine Anthroposophische Gesellschaft verbindet heute viele hundert Gruppen, Zweige und Ländergesellschaften. Sie werden von spirituell interessierten und engagierten Menschen in 78 Ländern auf allen Kontinenten gebildet. “

<https://www.goetheanum.org/ueber-uns/anthroposophische-gesellschaft>

”Detta arbete behöver en gång i framtiden skydd av Antroposofiska sällskapet” skriver hon i det talmanus hon författat 1924 inför ett anförande inför Antroposofiska sällskapet i Stockholm.¹³

Sent i livet den 5 maj 1943 skriver hon: ”I att utföra detta livsverk låg att vara Antroposof så gott jag förmådde. /.../Jag förstår att jag ej gjort mig förstådd.” ”Min livsåskådning är Antroposofens...”... ”Att få det en gång i händerna på dem som ej är Antroposofiskt inställd är kanske vanskligt.” förklarar hon för konstnären Tyra Kleen den 3 september 1943.¹⁴

Vilken var donators avsikt?

Erik af Klint avsåg förverkliga Hilma af Klints önskan att verket skulle tas om hand av Antroposofiska sällskapet. Vägen till Antroposofin för Erik af Klint själv kom via Hilma af Klint. Han hade levt med fruktan för Guds straff under hela sitt vuxna liv: Erik af Klint skriver i *Uppteckning från mitt liv och min tid*, 1977, sid.10: ”Även Luther erkände predestinationen. Själv fann jag denna lära ohygglig. Oron för predestinationen kom att följa mig fram till 1932 då jag kom i nära kontakt med faster Hilma och ”antroposofien”. Där fick jag en lösning på problemet i ”de många leven” [reinkarnationstanken].”

Erik af Klint skriver den 30 maj 1967 till fotografen Gösta Kilvén: ”Slutligen, detta fröken Hilma af Klints verk är till sin natur religiöst och antroposofiskt.” I ”I Stockholm, den 27 mars 1968 ” skriver Erik af Klint angående Hilma af Klints arbeten: ”Jag tänker vända mig till antroposof, teosof o s v men inte till allmänheten. Inom dylika sällskap kanske man också kan göra små utställningar av originalbilder. Sannolikt är det inom dylika slutna sällskap som man kan finna gensvar, förståelse och intresse. Det är där som jag hoppas kunna ”föra fram budskapet” och det är det viktigaste för mig, liksom att finna verkets slutliga plats.”

¹³ 9/12-1924 sid 35, HAK 1101. Föredrag inför antroposofiska sällskapet i Stockholm.

¹⁴ Tyra Kleens arkiv.

Erik skriver i samband med att han blivit medlem av Antroposofiska sällskapet, till antroposofernas ledare Arne Klingborg den 13 november 1969:

”I ett tillägg till testamentet vädjar hon till mig och mina bröder Börje och Victor att bistå mig att tillvarata detsamma och den som sist lever – om ej på annat sätt ordnats – ’skall överlämna detsamma till Antroposofiska sällskapet i Stockholm.’ Med det förordnandet som bakgrund är det väl rätt naturligt att jag sökt mig till Antroposofiska sällskapet i Stockholm. Jag vill under min livstid få verket slutligt placerat och inte skjuta det på en bror eller på nästa generation. Jag vill så vitt möjligt följa hennes önskan och intensioner.(sic) /.../ Ser man saken så är väl just Antroposofiska Sällskapet med dess seminarium och stödföreningar ett lämpligt forum, förmodligen det enda.”

Till antroposofiska sällskapets sekretariat skriver han den 12 december 1969:

”Genom min faster Hilma af Klint, och andra antroposofiska vänner har jag länge varit i kontakt med antroposofien och dess idévärld, som tilltalar mig och skänkt mitt liv mening och mål. Även som moteld mot vår tids oroande utveckling anser jag rörelsen värd allt stöd.”¹⁵

¹⁵ Stiftelsen Hilma af Klints arkiv.

Erik af Klint ville försäkra sig om att verket skulle tas om hand av antroposofier i enlighet med af Klints vilja och avsåg därför skänka verket till Antroposofiska sällskapet. Erik noterar i sin dagbok den 4 maj 1970 att platsen för verket bör vara ”Rudolf Steinerseminariet det enda tänkbara. Jag kan erbjuda verket som deposition, donation eller arv.”/.../ Verket bör när det kommer till Järna, hållas tillgängligt för studier och göras känt genom föreläsningar och specialutställningar...”¹⁶

Något mer än en vecka efter stiftelsegrundandet den 31 januari 1972 lät Erik af Klint meddela släktingarna att stiftelsen bildats: ”Stiftelsen Hilma af Klints verk bildade jag den 22 dennes. Kopia av urkund och stadgar bifogas här för Din kännedom.” /...”...och hoppas att jag evad på mig ankommer har fyllt de önskemål, som Hilma hade då hon lade på mig att ta hand om verket.” Han lät alltså som en följd av Hilma af Klints önskemål skapa en antroposofiskt inriktad stiftelse.”¹⁷ I syfte att betona Antroposofiska sällskapets tyngd i stiftelsen ska vid oenighet beträffande inval i styrelsen ska Antroposofiska sällskapet utse ny ledamot.¹⁸

Vad säger stiftelsens stadgar?

Stiftelsens styrelse ska enligt stadgans § 1, ”tillvarata och förvalta” af Klints efterlämnade verk samt alltså enligt § 4 ”hålla verket tillgängligt för den som söker andlig kunskap eller som kan bidra till att verket i framtiden kommer att fylla den mission som Hilma af Klints andlige uppdragsgivare avsett med detsamma.”¹⁹

¹⁶ Erik af Klint, Hilmas verk – Dagbok, 4/5–1970, sid 7.

¹⁷ Stiftelsen af Klint arkiv. Sonen Gustaf behövde förstås inte informeras eftersom han ingick i styrelsen för den nybildade stiftelsen.

¹⁸ §2 ”Avgår eller avlider annan styrelseledamot /än ordföranden/ skall den återstående styrelse utse ersättare för den avgångne ledamoten. Skulle styrelseledamot icke kunna utses på sådant sätt, skall han utses av styrelsen för Antroposofiska Sällskapet i Sverige.” https://hilmaafklint.se/wp-content/uploads/wm-SHAKV_stadgar-optimized.pdf

¹⁹ Erik af Klints stadgar för stiftelsen ligger mycket nära af Klints avsikter med verket med ett undantag; det skänktes aldrig till Antroposofiska sällskapet, utan till en antroposofisk stiftelse. Se §1 och §4.

Av Hilma af Klints anteckningsböcker framgår att hon ansåg att Steiner var hennes andlige uppdragsgivare: Den 16 juni 1936 skriver hon: ”Med dig vare den Högste av oss, det är Doktor Steiner.”²⁰ Utan att ange vem hon talar med, skriver hon den 27 mars 1937: ”Alla dina tankar äro nu inriktade på ett och samma mål, det att kunna fullborda ditt arbete och du skall lyckas om du kan hålla dina tankar först och främst fast vid vårt gemensamma mål att kunna tjäna Doktor Steiner som står bakom verket och den som fortsätter att inspirera dig och mig.”²¹

Enligt § 5 ska verk 1–193 inte skingras ”... som enligt Hilma af Klints uttalanden målats på uppdrag av ett högre väsen och som innehåller ett budskap. Detsamma gäller dithörande skrifter.”

Hilma af Klint var tidigt övertygad om att vad som gestaltades via symboler i Målningarna till templet korresponderade med Steiners idéer. Under arbetet med Målningarna till templet skriver hon den 2 juli 1912: ”De symboler, som gifvas äro de som mest öfverensstämma med Dr Steiners de Rosencreutziska. Dessa tillhöra Kristendomen och den kristna religionen älska vi mest och vi voro förbundna med den då vi gingo här på jorden för 1000 år sedan”²²

Hilma af Klint såg Steiner som sin ledare. 1933 skriver hon: ”...och till sist när du tänker på alla dessa varelsers ledare går din tanke till Doktor Steiner. Han är huvudet högre än alla av dem på grund av större kunskap, större ädelmod, större godhet och först och främst större viljekraft.”²³

Det uppdrag hon erhållit, menade hon, kom från väsen bakom vilka Steiner stod:

²⁰ 16/6 1936, sid 188, HAK 1076.

²¹ 27/3–1937, sid 75, HAK 1084.

²² 2/7–1912, sid 56, HAK 559

²³ 28/3 1933, sid 16, HAK 1059. Se även 22/9 1932, sid 64–65, HAK 1050: ”Hur står Doktor Rudolf Steiner till denna märkvärdiga institution? Han är huvudet högre än alla dessa som vistas i det överjordiska templet. Han är således den som undervisar oss och du kan lugnt anförtro dig åt hans lärjungar, ty här i astralvärlden finnes ej förmåga att åstadkomma osanna resultat...”

”...”Böj dig ned och mottag i denna stund en hälsning från Doktor Steiner. Han är närvarande och skall öppna den port som är bevakad av 4 väsen som du själv utvalt Gregor, Amaliel, Ananda och Georg.”²⁴ ”Doktor Steiner står bakom hela verket.”²⁵

Hilma af Klint såg sig som en profet med ett budskap som hon skall föra ut till mänskligheten. Den 26 juni 1934 har hon skrivit ”I stället för att hinder lagts i vägen för dig kommer där att undanröjas hinder och du skall bliva satt i spetsen för det arbete som håller på att tränga ned till jorden. Bakom det står Dokt. Steiner.”²⁶

Den 2 maj 1943 skriver hon ”Vi mena naturligtvis i Rudolf Steiner. Han är den som tagit allt ansvar för Antr. Sällskapet och du är endast en obetydlig länk i hans livsverk.”²⁷

Den 19 januari 1944 skriver hon: ”Även det du frambragt är Doktor Steiners verk och förmedlat genom en annan tempelbroder Amaliel.”²⁸

Den 25 augusti 1938 skriver Erik af Klint efter att hon visat honom sina tavlor: ”I sina förklaringar tycks Hilma vara helt påverkad av dr. Rudolf Steiner.”²⁹

”Huvudparten av styrelsen skall vara medlemmar av antroposofiska sällskapet.” står det att läsa i §2 vilket betyder att stiftarens intentioner varit att dessa ledamöter i styrelsen ska utgöras av just antroposofer. Alltså av personer med den sensibilitet och kunskap om Hilma af Klints och Steiners idévärld som krävs för att förstå Hilma af Klints avsikter. Alltså personer som kan att ta till sig Hilma af Klints självförståelse och uppenbara verkets budskap, liksom har förståelse för donator och tillika antroposofen Erik af Klints intentioner med stiftelsen att uppenbara det dolda Rosenkreutziska Steinerska budskapet som med Hilma af Klints nyss citerade egna ord ”...håller på att tränga ned till jorden...”

²⁴ 25/5 1934, Sid 99, HAK 1072.

²⁵ 26/5 1934, sid 101–102, HAK 1072.

²⁶ 26/6 1934, sid 10, HAK 1073

²⁷ 2/5 1943, sid 54, HAK 1092

²⁸ 19/1 1944, sid 42–43, HAK 1095.

²⁹ Erik af Klint, 25/8 1938, *Hilmas arbete*.